

Przedmowa	1
Michał Heller, Janusz Mączka	
Krakowska filozofia przyrody w okresie międzywojennym	5
1. Wprowadzenie	5
2. Filozofia przyrody w Krakowie na przełomie wieków	8
3. Filozofujący fizycy	14
4. Joachim Metallmann	20
5. Zygmunt Zawirski	27
6. Bolesław Gawecki	33
7. Próba wniosków	37
Zbigniew Wolak	
Naukowa filozofia Koła Krakowskiego	41
1. Krótka historia Koła Krakowskiego	41
2. Istota logiki matematycznej	42
3. Filozofia przyrody, filozofia nauki, wiara	55
Maciej Kociuba	
Tadeusz Garbowski i filozofia jednorodności	63
1. Tadeusz Garbowski — uczony i filozof	63
2. Biologiczny aprioryzm i panteleonomizm	65
3. Biologizm T. Garbowskiego i biologizm K.R. Poppera	69
4. Homogenizm	72
4.1. Źródła wielości koncepcji filozoficznych	73
4.2. Nieostre granice między podmiotem a światem	75
4.3. Pozorne spory między neowitalistami i mechanicystami, deterministami i teleologami	76
4.4. Między wewnętrznością a zewnętrzną podmiotu	78
4.5. Jedność fizycznych stanów mózgu i psychicznych stanów świadomości	79
4.6. Przestrzeń i czas	80

4.7. Substancja	81
4.8. Filozofia jednorodności a synteza nauk	82
5. Wartość homogenizmu	84
Jacek Nowak	
„Wplół mi się w życie promień...”. O listach Elizy Orzeszkowej do Tadeusza Garbowskiego	87
1. „Pracę tę wykonać wspólnie z Panem chciałabym”	91
2. „Widzę w Panu talent pisarski”	98
3. „Jestem Panu serdecznie przyjazną i oddaną”	100
4. „Góry wyrosły między nami”	103
Magdalena Senderecka	
Władysław Heinrich, czyli u źródeł Krakowskiej Szkoły Filozofii Przyrody	109
1. Wstęp	109
2. O Władysławie Heinrichu	109
3. O filozofii	115
4. O metodologii nauk	117
4.1. Prawa myślenia i świat rzeczy	117
4.2. O badaniach nad prawami poznawania	119
4.3. Indukcja a dedukcja	121
5. Zakończenie	123
6. Bibliografia	123
Michał Heller	
Filozofia przyrody Władysława Heinricha	125
1. Uwagi wprowadzające	125
2. Punkt wyjścia filozofowania	126
3. Świat fizyki i świat psychologii	128
4. Filozof schyłku paradygmatu	133
5. Uwagi o metodologii Władysława Heinricha	135
Janusz Mączka	
Metodologiczne analizy Władysława Heinricha	139
1. Wstęp	139
2. Ewolucja metody	142
2.1. Faza starożytna	142
2.2. Faza średniowieczna	143
2.3. Faza oświeceniowa	145
2.4. Opis jako naukowa metoda badania zjawisk na przełomie XIX i XX wieku	148
2.5. Indukcja czy dedukcja?	151

3. Doniosłość metody	154
3.1. Dualizm czy monizm poznawczy?	155
3.2. Koncepcja przyczynowości	157
3.3. Rozumienie podmiotu	162
4. Charakterystyczne elementy metodologii Heinricha, czyli od świata fizycznego do świata psychicznego	165
4.1. Przestrzeń	166
4.2. Charakter związków	167
4.3. Wrażenia	169
4.4. Podniety	170
4.5. Ciągłość	171
4.6. Wyobrażenia	172
4.7. Element nastrojowy	173
4.8. Całość	174
5. Zasada ekonomii myślenia	175
6. Uwagi końcowe	178

Tom II: *Metallmann — Zawirski — Gawecki*

Janusz Mączka

Życie i poglądy filozoficzne Joachima Metallmanna (1889–1942) 183	
1. Wstęp	183
2. Charakterystyka postaci	185
3. Związek nauki z filozofią w ujęciu Metallmanna	193
4. Koncepcja filozofii przyrody	197
4.1. Rola filozofii poznania i metafizyki w koncepcji filozofii przyrody	198
4.2. Historia nauki i historia filozofii a filozofia przyrody	202
4.3. Znaczenie przypadku i prawa przyrody w rozumieniu zjawisk przyrodniczych	203
4.4. Zagadnienia psychologiczne	205
4.5. Filozofia przyrody zjawisk biologicznych	208
5. Zakończenie	210

Janusz Mączka

Strukturalizm Joachima Metallmanna	213
1. Wprowadzenie	213
2. Geneza pojęcia struktury	214
3. Rozumienie strukturalizmu	217
4. Nowa wizja jedności świata i nauki	220

Janusz Mączka

Determinizm w fizyce według Joachima Metallmanna	223
1. Wstęp	223
2. Założenia determinizmu naukowego	226
3. Skrajny empiryzm i transcendentalizm a zasada przyczynowości	228
3.1. Skrajny empiryzm	229
3.2. Transcendentalizm	231
4. Koncepcja zasady przyczynowości — podsumowanie	234
5. Zasada indukcji i zasada częściowej tożsamości a determinizm	236
5.1. Charakterystyka zasady indukcji	237
5.2. Ważność zasady częściowej tożsamości dla determinizmu	239
6. Indeterminizm współczesnej fizyki i determinizm naiwny	242
6.1. Indeterminizm współczesnej fizyki	243
6.2. Determinizm naiwny a determinizm naukowy	249
7. Podsumowanie i uwagi krytyczne	251

Anna Brożek, Maria Plesko**Czas fizyki i czas filozofii**

w <i>L'évolution de la notion du temps</i> Zygmunta Zawirskiego	259
1. <i>L'évolution de la notion du temps</i>	259
1.1. Czy czas istnieje?	261
1.2. Czas intuicyjny i czas fizyczny	264
1.3. Czas w teorii względności	267
1.4. Zagadkowe własności czasu	271
2. Filozofia, nauka i czas — refleksje	273
2.1. Geneza sporów o czas	274
2.2. Czas w dialogu między nauką i filozofią	275
2.3. Granice filozofii i granice nauki	277

Michał Heller

Idea wiecznych powrotów: od Zawirskiego do dziś	281
1. Wprowadzenie	281
2. W perspektywie historycznej	283
3. Wieczne powroty a druga zasada termodynamiki	286
4. Dyskusje wokół Twierdzenia Poincarégo	289
5. Zawirskiego pytania i konkluzje	292
6. Zamknięte krzywe czasopodobne	294
7. Druga zasada termodynamiki a odwracalność czasu	297
8. Twierdzenie o niepowracaniu	300
9. Próba wniosków	302

Paweł Polak

Zygmunta Zawirskiego refleksje filozoficzne nad teorią względności	305
1. Zawirski wobec teorii względności	306
2. Dyskusja wokół założeń epistemologicznych teorii względności ..	307
3. Uwagi dotyczące nowej koncepcji czasu i polemika z kantyzmem	311
4. Rozważania wokół koncepcji przestrzeni i polemika z realizmem .	315
5. Podsumowanie	319

Maria Piesko

Kilka uwag o metodologii nauk Zygmunta Zawirskiego	321
1. „... bądź na drodze dedukcyjnej...”	322
2. „... bądź na drodze indukcyjnej...”	323
3. „... czego przedmiot na pewno istnieje”	326

Maria Piesko

Koncepcja metafizyki Zygmunta Zawirskiego	331
1. Nauka ogólna o rzeczywistości a przyrodoznawstwo	332
2. Nauka ogólna o rzeczywistości a klasyczna metafizyka	333
3. Ogólne kierunki przyrodoznawstwa	336
4. Empiriologia i metaempiria	337
5. Aksjomatyzacja	338
6. Pozazjawiskowość w nauce	340
7. Pojęcie „istnienia”	341
8. Rzeczywistość absolutna	343
9. Poza przyrodą	347
10. Metafizyka szukająca potwierdzenia	348

Krzysztof Śleziński

Implikacje ontologiczne matematycznego przyrodoznawstwa u Zygmunta Zawirskiego	353
1. Aksjomatyzacja teorii dedukcyjnych a aksjomatyzacja fizyki	355
2. Aksjomatyzacja przyrodoznawstwa a istnienie realności absolutnej	361
3. Między nauką a metafizyką	363
4. W poszukiwaniu koncepcji ontologicznej rzeczywistości	366
5. Geometryzacja fizyki w świetle jej aksjomatyzacji	370

Robert Janusz

Miejsce nauki w systemacie Bolesława Gaweckiego	375
1. Ogólna charakterystyka systematu	375
2. Poglądy Gaweckiego na naukę i filozofię	377
3. Filozofia a nauka	381
4. Kilka uwag o stanowisku Gaweckiego	383

Krzysztof Starzec

Marian Smoluchowski — teoria nauki a działalność naukowa . . .	387
1. Wstęp	387
2. Podstawowe zagadnienia teorii nauki Smoluchowskiego	388
3. Struktura pracy naukowej Smoluchowskiego	393
4. Podsumowanie	398

Krzysztof Starzec

Dwie interpretacje myśli Mariana Smoluchowskiego	399
1. Wstęp	399
2. Smoluchowski jak artysta nauki	400
3. Smoluchowski jako „nieświadomy” materialista	406
4. Smoluchowski jako romantyk	422

Krzysztof Starzec

Filozoficzne poglądy Einsteina i Smoluchowskiego — próba porównania	427
1. Wprowadzenie	427
2. Filozofia a nauki przyrodnicze	429
3. Podstawowe założenia ontologiczne	431
4. Zasada przyczynowości	433
5. Jak rozwija się nauka — czyli indukcja albo dedukcja	436
6. Problem potwierdzenia i wyboru konkurencyjnych teorii	439
7. Uwagi na zakończenie	440

Paweł Polak

Koncepcja przypadku w pismach Mariana Smoluchowskiego . . .	443
1. Wstęp	443
2. Tło historyczne	444
3. Cele pracy Smoluchowskiego	447
4. Odrzucone koncepcje	449
5. Przypadek unormowany	452
6. Cechy przypadku unormowanego	454
7. Rola rachunku prawdopodobieństwa w fizyce według Smoluchowskiego	458
8. Podsumowanie	459

Krzysztof Czapla

Władysław Natanson — fizyk i filozof	461
1. Uwagi biograficzne	462
2. Natanson jako fizyk	465
3. Natanson jako filozof nauki	470
4. Uwagi końcowe	476

Krzysztof Czapla

Fizyka — pewność czy prawdopodobieństwo? Poglądy metanaukowe Władysława Natansona	479
1. Pozytywizm Władysława Natansona	479
2. Dwa pozytywizmy	480
3. Poznanie świata — źródła pesymizmu epistemologicznego	483
4. Elementy epistemologii — świat jako źródło doświadczenia	486
5. Prawidłowość cechą Natury oraz rodzaje zjawisk	488
6. Wartość poznawcza nauki	491
7. Nowa perspektywa	494

Krzysztof Czapla

Koncepcja eteru w kontekście wzajemnych relacji nauki i filozofii	497
1. Elektromagnetyzm	497
2. Istnienie eteru — wzajemne uwarunkowanie faktu i myśli	498
3. Istnienie eteru — konfrontacja wniosków z doświadczeniem	500
4. Wnioski — wzajemne uwarunkowanie nauki i filozofii	503

Janusz Mączka

Filozofia przyrody Władysława Natansona	505
1. Wstęp	505
2. Nauka a filozofia	506
2.1. Określenie przestrzeni badawczej	506
2.2. Elementy obrazu świata	507
3. Krytycyzm poznawczy	509
4. Koncepcja naukowego myślenia	512
5. Natura zjawiska	514
6. Podsumowanie	518

Ewa Bryła

Rozwój fizyki według Czesława Białobrzeskiego	521
1. Od zjawisk ku noumenom	523
2. Rozwój pojęć	526
3. Rozwój ontologii	528
4. Rozwój ku biologii	531
5. Czy fizyka stopniowo dociera do istoty rzeczy?	533
6. Bibliografia	535

Aleksandra Schoen-Żmijowa

Czesława Białobrzeskiego „Nauka ścisła o przyrodzie na tle ogólnych wartości kultury”	537
--	-----

Robert Piechowicz

Filozofia matematyki i fizyki Stanisława Zaremby	543
1. Wstęp	543
2. Dedukcyjność	544
3. Fizyka a matematyka	545
4. Matematyka a fizyka	545
5. Wnioski	546

Tadeusz Pabjan

Zagadnienie strzałki czasu w filozofii Henryka Mehlberga	549
1. Strzałka czasu w ujęciu naukowym i przednaukowym	550
2. Strzałka czasu w głównych teoriach fizycznych	553
2.1. Mechanika klasyczna	553
2.2. Elektromagnetyzm	554
2.3. Termodynamika	555
2.4. Teoria względności	558
2.5. Fizyka kwantowa	560
3. Lokalna, kosmologiczna i nieentropijna (probabilistyczna) anizotropia czasu	563
4. Filozoficzne implikacje temporalnej izotropii	568

s. Teresa Obolevitch

Benedykta Bornsteina interpretacja platońskiej filozofii matematyki	575
1. Dlaczego Platon?	575
2. Dlaczego Bornstein?	576
3. Platon a arytmetyka jakościowa	577
4. Geometria kategorialna	580
5. Aktualność Platona w ujęciu Bornsteina	582
6. (Nie)aktualność Bornsteina	583

Łukasz Skrobot

Epistemologiczne konsekwencje teorii kwantów we współczesnej fizyce według Franciszka Zeidlera	587
1. Teoria poznania jako nauka o nauce oraz jej stosunek do nauk szczegółowych	588
2. Poznanie rzeczywistości w teoriach fizycznych	591
3. Przyczynowość i statystyka	593

s. Teresa Obolevitch

Relacja filozofia-teologia i filozofia-nauka w ujęciu Bogumiła Jasinowskiego	597
1. Droga twórcza B. Jasinowskiego	597
2. Dzieje stosunków między rozumem a wiarą	598
2.1. Konflikt rozumu i wiary w myśli zachodniej	598

2.2. Kulturowo-psychologiczne uwarunkowania filozoficznego i teologicznego poznania	601
3. B. Jasinowskiego dialektyka nauki	605
3.1. Tendencje rozwojowe dyscyplin naukowych	605
4. Integracja nauki i filozofii	608
4.1. Rola filozofii w nauce	610
5. Uwagi o metodologii Jasinowskiego	611
Paweł Polak	
Zygmunta Spiry uwagi o metodologii K.R. Poppera	613
1. Wstęp	613
2. Recepcja myśli Poppera w dwudziestoleciu międzywojennym w Polsce	613
3. Zygmunt Spira	615
4. Zygmunt Spira o pomysłach Poppera	618
4.1. Projekt „zempiryzowania” koncepcji Poppera	619
4.2. Porównanie koncepcji Poincarégo i Poppera	626
4.3. Zainteresowania metafizyczne	627
4.4. Problem uniwersaliów i konwencjonalizm zdań bazowych	629
5. Próba oceny i uwagi historyczne	630
6. Podziękowania	633
Zakończenie	635
Skorowidz	645